

Raka rör med Zig-Zag

Av Helena Karlsson

Fabriken Zig-Zag är förvisso stängd sedan länge men minnet av de produkter som tillverkades där får än idag många att le igenkännande och nicka nostalgiskt.

I Skebokvarn i hjärtat av Sörmland startade C J Boman 1910 Aktiebolaget Skebo Kvarn & Träförädlingsfabrik, en rörelse inriktad på snickeri-, såg- och kvarnverksamhet. I snickeriet tillverkades bland annat trädgårdsmöbler, men det var en helt annan produkt som snart skulle visa sig bli den lilla snickerifirmans verkliga bästsäljare. År 1913 påbörjades nämligen i begränsad skala tillverkning av bygglådor för barn, från början som ett sätt att ta tillvara spillet från den övriga produktionen men snart i en helt annan omfattning. Det var för dessa produkter som varumärket Zig-Zag inregistrerades två år senare.

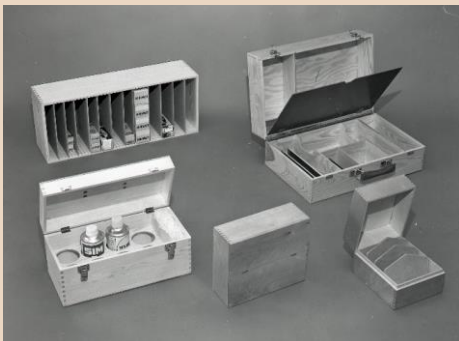
Trycksaker för produkter i Zig-Zags sortiment u.å. Zig-Zags arkiv, Arkiv Sörmland



Vad var det då som gjorde bygglådorna så populära? Arvtagaren Sven Boman gav år 1930 den här förklaringen: *"1914 kommo de första riktiga Zig-Zag-bitarna med borrarade hål. Jag var då tretton år och hade under många år lekt med Meccano. Min far, som alltid intresserat sig för mina lekar, hade lagt märke till det snillrika system, som är betecknande för Meccano, nämligen sammansättningsegenskapen. Min far tog fasta på denna idé och försåg alla bitar med borrarade hål. För klossarnas sammansättning begagnade vi oss av fyrkantiga pinnar."* Bitarna i bygglådorna kunde alltså tillsammans med de kugghjul, remskivor och hjul som också ingick, kombineras till mängder av olika figurer – bara fantasin satte gränserna. I sin reklam framhöll firman stolt att bygglådan därför var *"den bästa och billigaste leksak Ni kan ge Edra barn, ty har Ni givit Dem en ZIG-ZAG kan Ni vara lugn för barnens böner efter nya leksaker, ty då tillverka de dem själva"*.

Tillverkningen skedde till en början i snickerifabriken i Skebokvarn, i nära anslutning till sågverket. Virket sågades upp i fabriken och putsades till byggklossar och pinnar i olika storlekar. På vinden paketerades bygglådorna inför försäljningen, ett arbete som främst utfördes av kvinnor som till sin hjälp hade de modellhäften som hörde varje låda till och som beskrev lådans innehåll och byggmöjligheter. Det var också kvinnoarbete att måla själva lådorna, vilket skedde för hand med pensel och färgburk.

År 1929 inköptes Lägerhyddan nr 5 i Malmköping, en av de gamla lägerhyddor för inkvartering av manskapet som regementet nu sålde ut. Fastigheten byggdes om till fabrik. Vid den tiden hade Zig-Zag förutom sin leksakstillverkning också produktion av bland annat hopfällbara trädgårdsmöbler liksom sällskapsspel och verktygskartor för barn. En annan produkt i sortimentet var byxpressen Byxo, en ”*världspatenterad och nyttig sak som varje gentleman måste ha i sin garderob*”. Trälådor och specialetuier tillverkades dessutom för andra företags räkning, exempelvis förbandslådor, borretuier och serviceväskor liksom inredningslådor och -fack för butiker.



Exempel ur Zig-Zags sortiment under 1960- och 70-talet. Foto: Studio Roland. Arkiv Sörmland

I slutet av 1960-talet kom Zig-Zag i Sven Johanssons ägo. Då hade de tidigare så efterfrågade bygglådorna varit borttagna ur sortimentet sedan ett drygt decennium, en anpassning till den minskande efterfrågan. Johansson satsade istället på bland annat köks- och garderobsinredningar i trä. En ny storsäljare blev badrumsskåp i furu, något som företaget var tämligen ensam om i början av 1970-talet. Stora kunder var IKEA, KF och Åhléns.



Satsningen gav ett uppsving för företaget, som snart kunde flytta in i en ny, modern fabriksbyggnad i utkanten av Malmköping. Hit var verksamheten sedan centrerad under de kommande decennierna, fram till 1993 då fabriken stängde för gott och Zig-Zags saga var all.